AUI, secţiunea III e, Lingvistică, tomul LV, 2009

Consideraţii asupra teoriilor cîmpurilor lexico-semantice

de
IOAN LOBIUC

L'article offre une vue d'ensemble sur les principales théories relatives aux champs lexico-sémantiques, le point de départ étant les premières observations sur les relations identifiables à l'intérieur du lexique. L'analyse insiste sur les champs paradigmatiques, syntagmatiques et complexes et synthétise les acceptions du „champ" dans la linguistique roumaine.

Definiţia cea mai cunoscută a *cîmpului* lexico-semantic este următoarea: cîmpul sau (sub)ansamblul lexico-semantic este fragmentul din lexicul unei limbi, izolat relativ şi considerat autonom, pentru a i se determina structura. Cîmpul sau (sub)ansamblul este un fragment relativ autonom prin faptul că grupează numai denumiri înrudite noţional sau denotativ. Izolarea fragmentului lexical reprezentat de un cîmp se face respectînd:

a) proprietatea semantică comună redată prin mai multe seme, care se repetă în formula componenţială a tuturor lexemelor cîmpului, şi
b) specificarea prin enumerare a lexemelor care îndeplinesc prima condiţie şi care alcătuiesc un inventar mai mult sau mai puţin cuprinzător.

Coşeriu a definit *cîmpul* ca *alegere lexicală*, chiar dacă nu a precizat detaliile acestei alegeri. Ele se pot deduce, însă, dacă avem în vedere că, acelaşi autor defineşte *cîmpul* ca reunind termenii care desemnează o *substanţă semantică continuă*[1]. Termenul *(sub)ansamblu*, propus de I. Coteanu şi A. Bidu-Vrănceanu, nu se deosebeşte principial de *cîmpul* din concepţia lui Coşeriu, dar este considerat drept preferabil, pentru că sugerează apartenenţa la ansamblul vocabularului, introduce rigurozitate în stabilirea inventarului ce trebuie analizat şi satisface condiţiile definiţiei unei *paradigme lexico-semantice*.

I.1. În lingvistica europeană

Pînă la şcoala neo-humboldtiană, problema unor relaţii şi corelaţii în lexic a fost pusă deja de către Ferdinand de Saussure, care, stabilind că în limbă nu există decît identităţi şi opoziţii între semnele lingvistice, a disociat *raporturile asociative* (numite, ulterior, *paradigmatice*) şi *sintagmatice*.

Primele se desfăşoară *in absentia*, între unităţi (părţi ale lor) care ar putea figura în acelaşi loc din lanţul vorbit sau scris, dar dintre care, pentru că ele se opun, este selectat doar unul. Este vorba de asociaţii mentale, din psihic, posibile

[1] Coşeriu, Eugen, *Vers une typologie des champs lexicaux*, 1975, ap. Bidu-Vrănceanu, *Modele de structurare semantică*, Editura Facla, Timişoara, 1984, p. 157.

BDD-A1673 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:06 UTC)

pe similarităţi de formă sau de sens, ori şi de un fel, şi de celălalt. Exemplul lui Saussure este unul din franceză, *enseignement*, care poate evoca, pe de o parte, familia lexicală (*enseigner*, *enseignons* etc. etc.), pe de altă parte, pe baza similarităţii structural-derivative (*changement*, *armement* etc. etc.), după cum mintea sesizează şi natura rapoturilor de sens, fie similar, fie opus (*apprentissage*, *éducation* etc. etc.).

Autorul afirmă că *în afara discursului, cuvintele ce sugerează ceva comun se asociază în memorie formînd grupuri în cadrul cărora domină raporturi foarte diverse, de fapt, că grupurile formate prin asociere mentală nu se limitează la apropierea termenilor care prezintă ceva în comun; mintea sesizează şi natura raporturilor ce le unesc în fiecare caz şi creează astfel tot atîtea serii asociative cîte raporturi diferite sînt*[2].

Celelalte sînt raporturi actualizate, concretizate, contextuale, adică *in praesentia*, care au rolul de a preciza, nuanţa, restrînge semnificaţia şi valoarea unui termen (cf. *iubirea de arginţi* etc.). În plus, se ştie că există la nivelul lexicului, pe bază, de fapt, conceptuală, şi un al treilea tip de relaţii, acelea de *hiperonimie* şi *hiponimie*, prin care un termen devine supraordonat faţă de o serie de termeni subordonaţi, deci hiponimi faţă de hiperonimul respectiv (cf. *sentiment*, hiperonim faţă de denumirile diverselor sentimente, precum *iubire*, *admiraţie*, *ură* etc.).

Pînă a trata problema propriu-zisă, să precizăm, încă o dată şi mai îndeaproape, opinia lingvistului elveţian, potrivit căreia ***în limbă nu există decît diferenţe.*** *Mai mult, o diferenţă presupune în general termeni pozitivi între care se stabileşte. Dar în limbă nu există decît diferenţe* ***fără termeni pozitivi.*** *Fie din punctul de vedere al semnificatului, fie din punctul de vedere al semnificantului, limba nu conţine nici idei şi nici sunete preexistente sistemului lingvistic, ci doar diferenţe conceptuale şi diferenţe fonice provenite din acest sistem. Ideea sau materia fonică dintr-un semn contează mai puţin decît ceea ce e în jurul lui în celelalte semne. Dovada e că valoarea unui termen poate fi modificată fără afectarea sensului sau a sunetelor, ci doar prin faptul că un alt termen vecin a suferit o modificare. [...] Întreg mecanismul limbii, ... se bazează pe opoziţii de acest gen şi pe diferenţele fonice şi conceptuale pe care acestea le implică*[3].

Din aceste reţele de relaţii rezultă ceea ce Saussure numea *valoare*, ca parte a *semnificaţiei* semnelor lingvistice.

Termenul *cîmp* a fost introdus de savantul german Jost Trier în anul 1931 şi reluat ulterior, cu unele modificări, de alţi lingvişti germani. Reflecţiile lingviştilor din secolul al XIX-lea şi din primul sfert al secolului al XX-lea despre caracterul sistematic al lexicului au avut o semnificaţie profundă, stimulînd

[2] Ferdinand de Saussure, *Curs de lingvistică generală*, trad. rom., Editura Cuvîntul Nostru, Suceava, 1996-1998, p. 94-96.

[3] Ferdinand de Saussure, *op. cit.*, p. 91-92.

BDD-A1673 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:06 UTC)

cercetări ulterioare, dar ele nu au reprezentat o teorie corentă. De aceea, fondatorul unei asemenea teorii este considerat savantul german Jost Trier, începînd cu lucrarea *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes* (Heidelberg, 1931), apoi cu altele[4].

Teoria lui Trier se leagă strîns, mai întîi de toate, de concepţia lui W. von Humboldt despre *forma internă a limbii*. El declară că ideile despre divizarea limbii în cîmpuri vor intra, în mod cert, în viitoarele teorii despre forma internă, căci *a studia segmentarea cîmpului înseamnă [...] a studia o părticică din forma internă*. El se baza, totodată, şi pe ideile lui Saussure despre *valorile din limbă*.

Deşi a lucrat pe texte vechi, Trier a elaborat o teorie remarcabilă (apreciată cu totul pozitiv, printre alţii, de către H. Kronasser, în *Handbuch der Semasiologie*, Heidelberg, 1952). Pe urmele mentorilor săi, Humboldt şi Saussure, Trier pleacă de la înţelegerea străriі sincronice a limbii ca sistem stabil închis:

*„În sistem (**Gefuge**) totul capătă sens numai din întreg. Înseamnă că lexemele unei sau altei limbi nu sînt purtători izolaţi de sens, dimpotrivă, fiecare din ele are sens numai pentru că îl au şi altele, învecinate cu el”*[5].

De pildă, cuvîntul *Weise* ‘înţelept’ ar însemna cu totul altceva, dacă, alături de el n-ar sta *klug* ‘deştept, inteligent, înţelept’, *gescheit* ‘inteligent, înţelept’, *gerieben* ‘viclean, şmecher’, *schlau* ‘şiret, viclean, şmecher’, *gewitzig* ‘deştept, rafinat, experimentat’ şi multe altele.

Sistemul global al limbii se divide, ierarhic, în două tipuri de cîmpuri, paralele între ele:

1) *cîmpuri noţionale* (*Begriffsfelder*, *Sinnbezirk*) şi

2) *cîmpuri lexicale* (*Wortfelder*).

Fiecare dintre ele se subîmparte în unităţi elementare – noţiuni sau cuvinte, iar componentele cîmpului lexical (semiotic), întocmai pietricelelor dintr-un mozaic, acoperă în întregime sfera cîmpului noţional corespunzător. Se vede că Trier presupune existenţa unui paralelism (isomorfism) între cîmpul noţional şi cel lexical, adică între planul conţinutului şi cel al expresiei, sensul fiind identificat, practic, cu noţiunea. Prin urmare, cîmpurile lexicale (*sprachliche Felder*) ale lui Trier sînt unităţi minimale autonome ale limbii, reprezentînd unităţi bilaterale relativ închise ale cîmpurilor conceptuale şi verbale (= grupări structural omogene, prin sens, de cuvinte). Ele ocupă o poziţie intermediară între sistemul lingvistic în ansamblu şi unităţile lui mininale non-autonome (cuvinte şi forme ale cuvintelor), adică unităţi al căror sens este determinat de structura cîmpului.

Ca părţi ale întregului, cîmpurile lingvistice constituie sistemul lexico-semantic, iar ca întreg, ele îşi integrează componentele care le alcătuiesc (cuvintele şi formele lor). După cum au remarcat chiar şi unii neohumboldtieni,

[4] Lobiuc, Ioan, *Semantică lexicală*, curs dactilo, Iaşi, 2003-2004, passim; prezentarea de faţă reproduce, rezumativ, capitolul *Teoriile asupra cîmpurilor lexico-semantice*.

[5] Trier, Jost, *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes*, Heidelberg, 1931.

BDD-A1673 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:06 UTC)

admiterea unui paralelism total între sistemul semantic al limbii, a cărui structură se exprimă prin segmentarea internă a cîmpurilor verbale, şi sistemul de noţiuni (adică, între noţiune şi sens) a reprezentat principala eroare a teoriei în discuţie. Este vorba de teza conform căreia forma internă a limbii (structura semantică a ei) condiţionează concepţia despre lume a vorbitorilor ei.

Teoria cîmpurilor elaborată de J. Trier a strîrnit o vie şi largă discuţie atît în Germania, cît şi în afara ei. Critici i-au adus următorii lingvişti: F. Weisweiler, W. von Wartburg, K. Reuning, E. Oksaar, S. Ohman, F. Dornseiff, S. Ullman, W. Betz, G. Müller, W. Porzig şi alţii.

W. Betz, în articolul său *Zur Überprüfung des Feldbegriffs* (1953), considera că nu există nici un cîmp lingvistic fără goluri. El respinge termenul *cîmp* şi propune în locul lui expresia *sferă noţională*. În acest punct Betz se întîlneşte cu F. Dornseiff, care respinge, de asemenea, această noţiune şi vorbeşte de *grupe de obiecte* sau de *sfere noţionale*[6]. Dornseiff atacă mai ales concepţia filosofico-lingvistică, stabilită aprioric, a cîmpurilor semantice a lui Trier şi nu admite că sensul unui cuvînt izolat este influenţat de cuvintele vecine cu sens asemănător, accentuînd faptul că sinonimele nu segmentează un domeniu de noţiuni.

Els Oksaar, spre deosebire de Trier care s-a ocupat de cîmpuri abstracte şi pentru aceasta a studiat epoci lingvistice mai vechi, încearcă să aducă în prim plan limba contemporană. El fixează, în lucrarea *Semantische Studien und ihre Synonymik im Deutsh der Gegenwart und des Früh-, Hoch und Spätmittelalters* (1958), următoarele obiective de cercetare pe care încearcă să le documenteze şi să le explice:

Noţiunea de 'cîmp' necesită o urgentă adaptare la realitatea lingvistică. În cadrul unor asemenea cercetări de conţinut pare a se impune mai întîi cunoaşterea realităţii lingvistice de azi pe baza conştiinţei lingvistice a fiecărui vorbitor în parte şi pe baza unui bogat material din literatura modernă, urmînd a fi dovedită abia ulterior existenţa cîmpurilor în trecut. Cu aceasta nu vrem să spunem că în trecut cîmpurile au fost construite neapărat după acelaşi principiu ca în limba vie, dar aceasta din urmă ne poate oferi o bază sigură pentru principiile structurii cîmpurilor în general[7].

În ciuda acestor critici, întemeiate, lucrările lui Trier au marcat o etapă importantă în dezvoltarea semanticii structurale, stimulînd numeroase cercetări, atît originale, cît şi de imitaţie.

Cu două decenii mai devreme, R.N. Mayer (*Bedeutungssysteme*, 1910) observase existenţa unor *clase semantice* pe care le delimitase în trei tipuri:

[6] Dornseiff, F., *Das Problem des Bedeutungswandels* din *Zeitschrift für deutsche Philologie*, 1958, p. 119-120.

[7] *Observaţii asupra metodelor actuale de cercetare a vocabularului*, de W. Bahner, în LR, 1961, nr. 3, p. 10.

BDD-A1673 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:06 UTC)

a) *naturale* (numele pomilor, animalelor, ale părţilor corpului, ale percepţiilor senzoriale ş.a.)

b) *artificiale* (numele gradelor militare, ale părţilor componente ale mecansimelor ş.a.)

c) *semi-artificiale* (terminologia vînătorilor şi pescarilor, conceptele privind etica ş.a.)

O clasă semantică (*Bedeutungssystem*) se defineşte drept *organizare* (*Zusammenordnung*) *a unui număr determinat de expresii dintr-un punct de vedere sau altul*, adică din punctul de vedere al unei trăsături semantice oarecare, pe care el a numit-o *factor diferenţial*. În opinia lui, factorii diferenţiali nu au caracter logic, ci lingvistic, şi, de aceea, trebuie extraşi din limba însăşi.

Astfel de factori sînt, de pildă, sensul de orientare (finalitate) propriu verbului *ersteigen* ‘a (se) urca pe munte, a (se) sui (pînă în vîrful unui munte), a (se) căţăra’, dar absent la verbul *steigen* ‘a urca, a coborî, a escalada, a (se) căţăra, a păşi spre etc.’, sensul de repetiţie omogenă, propriu verbelor *schwimmen* ‘a înota’ şi *marschieren* ‘a mărşălui’, dar absent la verbul *gehen* ‘a merge’, sensul de durată, prezent în verbul *laufen* ‘a alerga, a fugi’, ca şi alte sensuri ale modalităţilor de acţiune; apoi, sensul de ‘repede’ în *schnauben* ‘a gîfîi, a respira repede’, ‘inegal’ în *schnarchen* ‘a sforăi, a respira inegal’, ‘prin aer’ în *fliegen* ‘a zbura, a se deplasa prin aer’, ‘pe (prin) apă’ în *schwimmen* ‘a înota, a pluti pe apă’, ‘de jos în sus’ în *ersteigen* etc.

În sensurile verbelor de mişcare, după cum precizează Meyer, intră, de regulă, o serie întreagă de asemenea componente semantice (= factori diferenţiali). Astfel, verbul *sinken* ‘a coborî’ include componentele: ‘pe direcţia de sus în jos’, ‘încet’ şi ‘egal’, verbul *fallen* ‘a cădea’ include componentele (= semele): ‘de sus în jos’, ‘repede’ şi ‘egal’, în timp ce verbul *sturzen* ‘a se prăbuşi’ – componentele: ‘de sus în jos’, ‘repede’ şi ‘inegal’ etc.

Întrucît într-un cuvînt se includ mai mulţi *factori diferenţiali* (componente ale sensului) şi întrucît, ca atare, astfel de cuvinte aparţin simultan la sisteme (clase semantice) diferite, aceste sisteme se pot intersecta. Sarcina semasiologiei, susţine Meyer, constă tocmai, în primul rînd, în a stabili apartenenţa fiecărui cuvînt la un sistem sau altul şi, în al doilea rînd, în a găsi factorul diferenţial creator de sistem. Este, aici, anticiparea actualei metode de analiză semică (sau componenţială).

Leo Weisgerber, reprezentant al neo-humboldtianism-ului, încearcă un fel de sinteză între conceptele structuraliste de bază ale lui Ferdinand de Saussure şi cele ale lui Humboldt.

Gramatica este împinsă pe un plan secund, locul prim ocupîndu-l lexicologia, ceea ce este caracteristic pentru toate curentele cultural-civilizatorii în lingvistică. Sarcina primordială a acesteia constă în analiza semantică şi lexicală, înţeleasă doar ca analiză a formei semantice a limbii date, condiţionată de psihicul colectivităţii date.

BDD-A1673 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:06 UTC)

Analiza vizată se poate realiza prin metoda comparaţiei sincronice, cu structurile semantice ale altor limbi şi ale societăţii, şi diacronice, cu etapele de evoluţie ale aceluiaşi sistem semantic. Ulterior, trebuie stabilit în ce fel faptele de limbă influenţează modul de gîndire şi de acţiune al individului şi al societăţii. Există, aici, şi o condiţionare, în planul formei externe a limbii, între realitate şi vorbirea concretă.

În special în lucrarea sa *Grundzüge der inhaltbezogenen Grammatik* (Düsseldorf, 1962), L. Weisgerber a aprofundat teoria grupărilor lexico-semantice drept cîmpuri lingvistice. Pentru el, sensul cuvîntului nu este o unitate autonomă în calitate de component al cîmpului, ci un component pur relaţional, structural:

*„Un cîmp verbal trăieşte ca un întreg (**als Ganzes**) şi de aceea, pentru a afla sensul unui component aparte al lui, trebuie să ne reprezentăm întregul cîmp şi să găsim în structura lui locul componentului dat”*[8].

În opinia lui, unele sensuri ale cîmpului nici nu au corespondenţe în realitatea ontică. Astfel, pentru cuvîntul *grau* (gri), în seria *weiss – grau – schwarz*, nu există un corelat în spectrul cromatic, el desemnînd nuanţe intermediare între alb şi negru; de aceea, cuvintele *weiss* (alb), *grau* (gri) şi *schwarz* (negru) se limitează, semantic, unul pe altul. Tot aşa, nu există în realitate nici diviziuni precum *buruieni – cereale – legume – fructe – roade* etc.; ele există numai în limbă şi sînt determinate de rolul lor în viaţa oamenilor.

Asemenea fapte ar proba că segmentarea semantică a sistemului limbii nu este determinată de relaţiile reale din realitatea obiectivă, ci de acele principii care există în limba însăşi, în structura ei semantică (*Zwischenwelt*), identificată de autor cu sistemul de noţiuni. Fiecare popor îşi are propriile principii de segmentare a lumii exterioare, propria sa viziune asupra realităţii ambiante, ceea ce face ca sistemele semantice (respectiv, sistemele de noţiuni) ale diverselor limbi, ca şi cîmpurile care le constituie să nu coincidă. Aceste principii de organizare a fondului lexical pe cîmpuri trebuie extrase din limba însăşi. Alte căi pentru delimitarea cîmpurilor semantice (el le numeşte *Wortfeld* şi *Sprachfeld*), în opinia sa, nu există.

Weisgerber separă cîmpurile lexicale (grupările lexico-semantice) de grupările tematice, obiectuale (*Sachgruppen*), discutate, printre alţii, de către F. Dornseiff (*Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen*, Berlin, 1965), deşi remarca şi dificultatea unei asemenea disocieri. Primele, afirma el, se corelează cu sistemul semantic al limbii (*Zwischenwelt*), celelalte, cu lumea exterioară (*Aussenwelt*). El subdivide cîmpurile verbale în *unidimensionale*, a căror organizare depinde de un anume punct de vedere, de un aspect, de o caracteristică (spre exemplu, seriile numerice, termenii de rudenie etc.) şi *pluridimensionale*, bazate pe o pluralitate de puncte de vedere (spre exemplu, grupul verbelor cu sensul de bază, nuclear, de ‘a muri, a fi lipsit de viaţă’).

[8] Weisgerber, Leo, *Grundzüge der inhaltbezogenen Grammatik*, Düsseldorf, 1962, p. 185.

BDD-A1673 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:06 UTC)

Teoria cîmpului a lui L. Weisgerber a fost apreciată contradictoriu, de unii, ca profundă, clară şi utilă din punct de vedere practic, şi, de alţii, ca maximal abstractă şi total neadecvată pentru studiul lexicului. Totuşi, nu i se poate nega încercarea de studiere a conţinutului concret al unităţilor limbii în interacţiunea lor funcţională, cu multe observaţii valoroase şi subtile, chiar dacă rezultatele sînt umbrite de poziţii teoretice preconcepute.

Continuatorii lui Trier au mers în două direcţii:

- L. Weisgerber, K. Reuning ş.a. au studiat relaţiile paradigmatice între unităţile lexicale ale limbii, deci, cîmpurile paradigmatice (de fapt, de acest gen sînt şi cîmpurile lui Trier)
- alţii, ca W. Porzig, pe cele sintagmatice, deci, cîmpurile sintagmatice.

Cu toate acestea, s-a practicat şi se practică studiul claselor de cuvinte legate şi paradigmatic, şi sintagmatic, adică, al *cîmpurilor combinate* (*complexe*). Peste tot s-a încercat depăşirea apriorismului logicist al lui Trier şi construirea unor cîmpuri semantice caracterizate prin trăsături lingvistice propriu-zise.

A. Cîmpurile paradigmatice

Acestea includ, în funcţie de autori, cele mai variate clase de unităţi lexicale, identice prin anumiţi indici semantici, precum: ansambluri sau grupări lexico-semantice, sinonime şi antonime, semanteme, paradigme lexical-formative şi părţi de vorbire.

Cîmpurile verbale sînt tratate drept ansambluri sau grupări lexico-semantice de către L. Weisgerber, G. Ipsen, K. Reuning, E. Oksaar, S. Eman, F.P. Filin ş.a.

În optica lui F.P. Filin, ansamblurile lexico-semantice sînt grupări lexicale cu sensuri omogene corelative, reprezentînd un fenomen specific al limbii, determinat de evoluţia istorică a acesteia. Intră aici sinonimele, antonimele şi alte grupări de cuvinte avînd o comunitate de relaţii semantice, de pildă, grupuri ca *zi – noapte, amar – acru – dulce*; *gustos – negustos* sau *fără (de) gust*; *cu apetit – fără apetit*; *sătul – hrănit – flămînd*; *a lovi – a bate*; *luptă – bătălie – război* etc.

O varietate de ansambluri lexico-semantice o reprezintă grupările gen – specie. El separă de ansambluri familiile lexicale de cuvinte, clasele gramaticale, complexele sensurilor în cuvintele polisemantice şi grupările tematice (cum ar fi, denumirile părţilor organismului uman, termenii pastorali etc.). Ultimele, în opinia sa, se intersectează cu ansamblurile lexico-semantice şi, uneori, chiar coincid cu acestea.

Sinonimele şi antonimele sînt şi ele considerate varietăţi ale cîmpurilor semantice, în speţă, ale ansamblurilor lexico-semantice. Primul care a interpretat sinonimele şi antonimele drept cîmpuri sematice a fost A. Jolles (*Antike Bedeutungsfelder*, 1934). Printre altele, el include la cîmpurile sale (autorul preferă termenul de *grup semantic*) şi structuri semantice de tipul *pater* ‘tata’ –

BDD-A1673 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:06 UTC)

vios ‘fiu’. Şi F.P. Filin considera sinonimele şi antonimele drept varietăţi ale ansamblurilor lexico-semantice[9].

O definiţie unanimă a sinonimelor nu există încă. Pentru unii, sinonimele sînt cuvinte (forme) identice printr-un sem lexical sau chiar gramatical (e accepţia cea mai largă a sinonimiei), dar şi cuvinte identice prin toate semele lexicale şi gramaticale (e accepţia cea mai restrînsă a sinonimiei). Între aceste două situaţii polare se întinde o scală foarte complexă a sinonimicităţii. Pentru cercetări practice se pare că e preferabilă cea de a doua abordare, adică e necesar ca toate semele să se repete ca invariantă în sensurile tuturor membrilor seriei sinonimice. Altfel spus, volumul şi structura cîmpului semantic depinde de cum se va alege cuvîntul-semem drept identificator (nucleu, dominantă).

Şi conceptul de antonim are un caracter relativ. Antonimele autentice nu sînt altceva decît clase semantice de cuvinte (forme lexicale) legate prin opoziţii antonimice echipolente de tipul *a goni* ‘a se deplasa foarte iute, impetuos’ – *a se tîrî* ‘a se deplasa foarte încet, cu greu’. Astfel, unele şi aceleaşi cuvinte pot fi, simultan, şi sinonime, şi antonime.

Unii lingvişti (de pildă, A. Rudskoger, *Fair, foul, nice, proper. A contribution to the study of polysemy*, Göteborg, 1952) au folosit termenul de *semantem* pentru a defini ansamblurile (complexele) de sensuri legate între ele în interiorul unui cuvînt polisemic, altfel spus, conţinutul global al lexemului (formei lexicale). Întrucît sememele care alcătuiesc un semantem au, de regulă, seme comune, şi ele pot fi privite drept cîmpuri semantice. Rudskoger accentuează faptul că, alături de *cîmpurile noţionale* (respectiv, sensurile cuvîntului polisemantic) există *sfere noţionale*, adică ansamblurile (clasele) de sensuri ale lui, apropiate între ele.

Paradigmele lexical-formative au fost cercetate pentru prima dată de P. Guiraud (*La semantique*, Paris, 1964) în plan istorico-etimologic, iar de M. Konradt-Hicking (*Wortfeld der Bedeutungsfeld*, 1956), în plan sincronic.

La P. Guiraud, un cîmp morfo-semantic este *complexul de relaţii dintre forme şi sensuri, format de un ansamblu de cuvinte,* iar la Konradt-Hicking, cîmpul verbal este o clasă de cuvinte compuse, avînd în comun semantica şi fonia componentelor ei (spre exemplu, *Eulennest* ‘cuib de bufniţă’, *Eulenhaugen* ‘ochi de bufniţă’ şi altele similare).

E de observat că despre cîmpurile paradigmatice lexical-derivative se poate vorbi numai cu referire la o singură parte de vorbire, de pildă, substantivele cu sensul de ‘acţiune’ sau ‘stare’, substantivele cu sensul de ‘persoană’ etc. În ce priveşte derivaţia lexicală sintactică (numită de unii *conversiune*), cîmpurile semantice legate de ea au caracter sintagmatic, nu paradigmatic.

În concepţia lingvistului rus O.P. Sunik (*Teoria generală a părţilor de vorbire,* 1966), părţile de vorbire sînt şi ele cîmpuri paradigmatice, adică clase

[9] Cf. Lobiuc, Ioan, *op. cit.*

BDD-A1673 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:06 UTC)

semantico-gramaticale de cuvinte, identice prin semele sintagmatice de obiectualitate, atributivitate, predicativitate etc. Întrucît la baza identităţii acestor clase se află semele sintagmatice şi poziţiile sintactice corespunzătoare lor, ele sînt numite, pe drept cuvînt, şi clase sintactice (de pildă, Ch.C. Fries, *The Structure of English*, New York, 1952).

Fiind cele mai generale clase semantico-sintactice de cuvinte, părţile de vorbire cunosc o dublă viziune internă:

- pe de o parte, ele se subîmpart în subclase (numite cîmpuri gramatical-lexicale) ca substantive animate şi inanimate, adjective calitative şi relative, verbe de acţiune şi de stare etc.
- pe de altă parte, în clase de forme lexicale (cîmpuri gramaticale specifice fiecărei părţi de vorbire) reunite prin sensuri (categorii) gramaticale invariante de caz, număr, persoană, timp, mod etc.

Se ştie că unul şi acelaşi sens (*categorie noţională*, aşa cum apare la O. Jespersen, în *Philosophy of Grammar*, 1924) poate fi exprimat în una şi aceeaşi limbă prin mijloace şi lexicale, şi gramaticale. În acest caz, avem de a face cu cîmpuri noţionale (funcţional-semantice). De clase de cuvinte şi forme lexicale semantice (după modul de expresie – lexicală, gramaticală sau lexico-gramaticală) trebuie deosebite clasele formal-gramaticale, de pildă, adjectivele şi adverbele în opoziţiile lor reciproce sau prepoziţiile şi conjuncţiile, tipurile de flexiune (declinare) la substantive, tipurile de flexiune (conjugare) la verbe etc., căci ultimele nu se definesc prin mărci sematice, ci prin mărci pur formale.

B. Cîmpurile sintagmatice

Clasele de cuvinte care sînt strîns legate prin întrebuinţare, dar nu apar nicodată în aceeaşi poziţie sintactică, pot fi numite *cîmpuri sintagmatico-semantice*. Primul care s-a preocupat de ele a fost W. Porzig (*Wesenhaft Bedeutungsbeziehungen*, 1934). Printre altele, el a atras atenţia supra corelaţiilor condiţionate semantic dintre cuvinte ca *wiehern* ‘a necheza’ – *Pferd* ‘cal’, *bellen* ‘a lătra’ – *Hund* ‘cîine’, *blühen* ‘a înflori’ – *Pflanze* ‘plantă’, *gehen* ‘a merge’ – *Füsse* ‘picior’, *blond* ‘blond’ – *Haar* ‘păr’ etc., care reunesc (prin presupunere) în ele un verb şi un substantiv cu sensul de subiect (agent) al acţiunii, un verb şi un substantiv cu sensul (= funcţia, valoarea) de obiect al acţiunii, alteori cu sensul de instrument al acţiunii, un adjectiv şi un substantiv etc.

Această teorie a cîmpului a fost dezvoltată ulterior de G. Müller (*Wortfeld und Sprachfeld*, Berlin, 1957): prin *Wortfeld* el înţelege *cîmpul noţional*, iar prin *Sprachfeld*, *cîmpul sintactic*, adică o serie de cuvinte (forme lexicale) reunite pe baza unui sens sintactic (a sensului unui raport sintactic).

Cîmpurile sintagmatice ale lui W. Porzig sînt justificate intuitiv de către orice vorbitor, în sensul că verbul *a apuca* implică, în mod tradiţional, substantivul *mînă*, verbul *a miji* implică, în mod necesar, substantivul *ochii* etc.

BDD-A1673 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:06 UTC)

De menţionat că asemenea cercetări au generat, în multe ţări, cercetări privind dezvăluirea structurii semantice de profunzime a limbii. Într-adevăr, din însuşi faptul existenţei cîmpurilor lexico-semantice rezultă că lexemele în limbă sînt „predispuse" să se combine unul cu altul nu oricum, ci numai într-un mod sau altul. Predispoziţia şi faptele de combinare se numesc, cum se ştie, combinabilitate (combinatorică), admiţînd generalizare de tipuri. Cel mai puternic tip lexical de combinatorică este cel care decurge din cîmpurile lui Porzig. În cazul lor, apariţia în lanţul discursiv a unui verb sau adjectiv prezice apariţia unui substantiv corespunzător [„Nu mijiţi... (ochii)"; „Nu pot muşca cu acest... (dinte)" etc.][10].

Un alt tip de concatenaţie îl oferă cazurile cînd în sensul cuvîntului nu există nici o marcă care să ceară combinarea lui cu un anume cuvînt, şi nu cu un altul; însă, ambele cuvinte s-au „împletit" atît de mult încît au creat o îmbinare frazeologică: *cîmpii* („a bate cîmpii"); *taclale* („a sta la taclale"); *torenţială* („ploaie torenţială").

Din punct de vedere practic, cel mai important tip îl reprezintă sintagmele după forţa medie de selectivitate şi de combinabilitate a lor: cu lexemul *examen* se asociază *a da*, dar şi *a promova*, ori *a rata*, *a pierde* etc.; cu *măsură* – verbele *a lua*, *a întreprinde*, *a iniţia*, *a realiza* etc.; cu *înfrîngere – a suferi*, *a cauza*; cu *victorie – a obţine* etc. Trebuie menţionat, de asemenea, că ansamblul faptelor de combinare reprezintă *distribuţia* (fie parţială, fie totală).

Reflectînd grupările reale de cuvinte după proprietăţile lor combinatorii, cîmpurile sintagmatice ale lui W. Porzig şi G. Müller au stimulat numeroase cercetări privind combinabilitatea lexicală şi gramaticală a cuvintelor.

Pe de o parte, cuvintele se reunesc în *sintagmă* (*cîmp sintagmatic*) doar pe baza comunităţii semelor sintagmatice, adică a combinabilităţii semantice. La astfel de sintagme semantice intră, de exemplu, după cum sublinia şi O. Jespersen, cele mai abstracte grupări de tipul „subiect + predicat", „subiect + predicat + obiect", „subiect + atribut", „predicat + atribut", dar şi grupări mai puţin abstracte de tipul „verb cu sens comportamental + subiect de comportament + aprecierea comportamentului" ş.a. Din acest punct de vedere, un adjectiv ca *negru* sau *corbiu* 'ca pana corbului' şi substantivul *palton* ţin de acelaşi cîmp sintagmatic, întrucît semantic (dar nu şi lexical) ele se combină unul cu altul.

Pe de altă parte, cuvintele se reunesc în sintagme nu numai în virtutea comunităţii semelor lor sintagmatice (a combinabilităţii semantice), ci şi în virtutea proprietăţilor de valenţă normative ale lor (adică, a combinabilităţii lexicale şi gramaticale). La astfel de sintagme aparţin, de exemplu, grupările de tipul „substantiv + adjectiv", „verb + adverb", sau de tipul *a necheza + cal, blond + păr* etc.

Grupările din primul tip reprezintă cîmpuri semantice sintagmatice, cele din al doilea, cîmpuri sintagmatice formale sau normative. Întrucît la baza ambelor

[10] Cf. Lobiuc, Ioan, *op. cit.*

BDD-A1673 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:06 UTC)

tipuri se află sintagmele (semantice sau gramaticale, formale), structura lor este determinată de valenţele membrilor sintagmei.

C. Cîmpurile complexe

Acest tip de cîmpuri rezultă din îmbinarea cîmpurilor semantice paradigmatice şi sintagmatice. Astfel de cîmpuri sînt, bunăoară, seriile lexicale derivative care includ cuvinte din diverse părţi de vorbire împreună cu corelativele lor paradigmatice (de exemplu, „Profesorul/ Învăţătorul... îl instruieşte/ învaţă... pe elev/ student...”), părţi de vorbire neomogene ca sens invariant dintr-un grup lexico-semantic (de exemplu, *cuvînt – vorbire – a vorbi, a povesti*...) ş.a. Luate în ansamblu, ne aflăm în faţa unor cîmpuri semantice complexe în toate cazurile în care poziţiile unei sintagme abstracte se ocupă nu de sememe concrete, ci de clasele paradigmatice ale lor (= cîmpurile paradigmatice)[11].

Un alt tip de clasificare tipologică găsim la Eugen Coşeriu, care pleacă în lucrarea sa intitulată *Lexematica* de la o altă definiţie a cîmpului:

„Cîmpul lexical este o structură paradigmatică care constă din unităţi lexicale („lexeme”) care îşi împart o zonă de semnificaţie comună şi care se află întreolaltă în opoziţie nemijlocită”[12].

Cîmpul lexical şi *clasa lexicală* sînt considerate structuri paradigmatice „primare”, astfel definirea lor nu presupune alte structuri lexicale deja date. *Cîmpul lexical* este, deci, în cadrul lexicului, structura paradigmatică prin excelenţă. Această opoziţie nemijlocită de care vorbea Coşeriu constă în faptul că lexemele se află în opoziţie imediată unele cu celelalte, cu precizarea că opoziţia „imediată” se poate stabili între o arhiunitate („arhilexem”), exprimată sau nu, şi o unitate, sau între arhiunităţi. Se poate concluziona că un *cîmp* poate fi inclus în alt *cîmp*. *Clasa lexicală* e o clasă de lexeme care sînt legate de un „clasem” adică de o trăsătură distinctivă comună care funcţionează într-o întreagă categorie gramaticală.

E. Coşeriu introduce conceptul de *dimensiune* de care leagă modul de configurare al cîmpurilor lexicale. Numărul *dimensiunilor semantice* determină felul în care lexemele se combină în interiorul paradigmelor. Se cere făcută precizarea că în semantica structurală actuală pentru a numi această noţiune se foloseşte numele de *criteriu semantic*:

„O dimensiune este punctul de vedere sau criteriul unei opoziţii date oarecare, adică, în cazul unei opoziţii lexematice, proprietatea semantică vizată de această opoziţie: conţinutul în raport cu care se stabileşte şi care, de altfel,

[11] Cf. Lobiuc, Ioan, *op. cit.*

[12] Coşeriu, Eugen, *Lexematica*, în culeg. *Lingvistica modernă în texte*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1981, p. 35.

BDD-A1673 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:06 UTC)

există – în limba respectivă – numai în virtutea faptului că o opoziţie se raportează la el, că este suportul implicit al unei distincţii funcţionale"[13].

O primă distincţie ce se bazează pe numărul de *dimensiuni* care funcţionează în cîmpuri ar fi între cîmpurile *unidimensionale* şi cele *pluridimensionale*. În timp ce cîmpurile *unidimensionale* (incluzînd trei subtipuri, respectiv *antonimice*, *graduale* şi *seriale*) sînt analoage categoriilor simple ale gramaticii, cîmpurile *pluridimensionale* (incluzînd două clase, respectiv *bidimensionale* şi *multidimensionale*) sînt analoage categoriilor gramaticale complexe.

Cîmpurile *antonimice* sînt foarte numeroase în lexicul structurat al limbilor, în special în domeniul adjectivelor şi în cel al verbelor, cîmpurile *graduale*, destul de rare, se concretizează adesea prin cîmpuri terminologice, iar cîmpurile *seriale* (*ordinale* sau *non-ordinale*) se concretizează aproape întotdeauna în terminologii.

Această distincţie se bazează tot pe natura opoziţiilor: în cazul cîmpurilor *ordinale* (acestea sînt serii închise, vide semantic, lexemele care fac parte din ele fiind aranjate într-o ordine fixă) opoziţiile sînt de natură „relaţională", în cazul celor *non-ordinale* (acestea sînt serii neordonate, deschise, cu posibilitatea infinită de a adăuga lexeme noi), de natură „substantivală".

Cîmpurile *bidimensionale* se împart, la rîndul lor, în cîmpuri *corelative* şi *non-corelative*; în cazul cîmpurilor *corelative* cele două dimensiuni se încrucişează, formînd fascicole de corelaţii (fascicole cu patru termeni rezultă în urma a două opoziţii „polare", a unei opoziţii „antonimice" cu opoziţie „sinonimică"), în cazul celor *non-corelative* cele două dimensiuni sînt paralele sau învecinate şi astfel nu se formează corelaţii (cele două secţiuni distincte sînt legate de o opoziţie „antonimică" sau de una „sinonimică").

Cîmpurile *multidimensionale* se împart, la rîndul lor, în cîmpuri *ierarhizante* (în care dimensiunile se aplică succesiv) şi *selective* (în care dimensiunile funcţionează simultan). În cîmpurile *ierarhizante* (*corelative* şi *non-corelative*) există un arhilexem (exprimat sau nu) şi, în interiorul lui, distincţii succesive, adică, şi între termenii deja distinşi, cu arhilexeme secundare, în aşa fel încît trăsăturile distinctive care funcţionează la un nivel inferior sînt „indiferente" în raport cu dimensiunile la nivel superior. În cîmpurile *selective* (*simple* şi *compuse*) toate distincţiile sînt utilizate în acelaşi timp aşa încît nu există trăsături distinctive „indiferente".

Cîmpurile ierarhizante sînt *corelative* dacă aceleaşi distincţii sînt făcute „paralel" în ramurile lor opuse, în timp ce în cele *non-corelative* trăsăturile distinctive ale unei opoziţii oarecare sînt „indiferente" faţă de toţi termenii celorlalte ramuri ale cîmpului.

Cîmpurile selective *simple* sînt cele cu un singur arhilexem, în timp ce cîmpurile selective *compuse* sînt cele cu mai multe arhilexeme care se întrepătrund. În interiorul acestora din urmă, trăsăturile distinctive ale unui lexem

[13] Coşeriu, Eugen, *Către o tipologie a cîmpurilor lexicale*, în culeg. *Lingvistica modernă în texte*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1981, p. 45.

BDD-A1673 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:06 UTC)

nu sînt „indiferente” în interiorul aceluiaşi arhilexem, dar pot fi indiferente în raport cu alte arhilexeme. Trebuie avut în vedere faptul că toate aceste tipuri nu se găsesc întotdeauna în limbă „în stare pură”, ele putînd fi incluse, după cum am mai menţionat, în alte cîmpuri.

O a doua tipologie a cîmpurilor este în funcţie de sensul lor obiectiv şi se bazează pe tipurile „ontice” de opoziţii din care sînt constituite. Distincţia ar fi între opoziţiile *substantive* (termenii opoziţiei sînt noţiuni „substantive”) şi opoziţiile *relaţionale* (termenii opoziţiei sînt noţiuni „relaţionale”). Astfel cîmpurile lexicale pot fi clasificate în cîmpuri *substantive* şi *relaţionale*.

Cîmpurile *relaţionale* prezintă două subdiviziuni: cîmpurile *poziţionale* (lexemele desemnează numai poziţia pe care „designatum-ul” o ocupă în raport cu un punct de orientare în timp, în spaţiu sau într-o serie fixă) şi cele *non-poziţionale* („designatum-ul” poate fi desemnat, în cadrul unor relaţii „reale”, prin raport cu toate relaţiile din care el însuşi face parte).

În vederea unei noi distincţii, E. Coşeriu introduce alte două concepte, respectiv, *regularitatea* şi *recursivitatea*.

„Regularitatea este relaţia constantă între raporturile de conţinut şi raporturile de expresie, adică «motivarea analogică» a expresiei prin conţinut, fapt bine cunoscut în cele mai multe paradigme gramaticale. Recursivitatea este reluarea expresiei unei anumite zone a unei paradigme într-o altă zonă, cu distincţii ulterioare, ale aceleiaşi paradigme”[14].

Cîmpurile pot fi clasificate, în cele din urmă, după expresia lor, folosind drept criterii *regularitatea* şi *recursivitatea*. Astfel, din punctul de vedere al regularităţii, avem cîmpuri *regulate* şi cîmpuri *neregulate*. Cu toate că cel mai adesea ne întîlnim cu cîmpuri lexicale *neregulate*, acestea prezintă, totuşi, corelaţii şi secţiuni regulate (de pildă, în cîmpul numelor de rudenie, corelaţia ‘sex’ este destul de des exprimată prin genul gramatical ‘regulat’). Din punctul de vedere al recursivităţii, avem cîmpuri *continue* (sau *omogene*) şi cîmpuri *recursive* (sau *omoloage*). Cazul cel mai frecvent îl constituie cîmpurile *continue*, în care nu există recursivitate. În cele *recursive*, aceiaşi termeni sînt reluaţi în cadrul mai multor distincţii.

I.2. În lingvistica românească

Stabilindu-şi punctul de pornire în concepţia lui Eugen Coşeriu, *cîmpul* a început să fie înţeles ca o clasă paradigmatică (în sens larg), accepţie care a fost adoptată de unii lingvişti români, printre care se numără Ion Coteanu, Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu ş.a. Se impune astfel necesitatea clarificării conceptului de *paradigmă* în interiorul domeniului semantico-lexical şi, în acealaşi timp, raportarea lui la conceptul de *sintagmă*:

Termenul *paradigmă* presupune în primul rînd *reunirea diverselor elemente de limbă pe baza principiului asemănării şi deosebirii lor, fie luîndu-se în*

[14] Coşeriu, Eugen, *ibidem*, p. 61.

BDD-A1673 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:06 UTC)

consideraţie numai asemănarea, fie atît ea, cît şi deosebirea[15]. Reiese, astfel, că o *paradigmă* este o clasă de elemente care au rezultat dintr-o asociere de idei. Aspectul concret, volumul şi calitatea claselor astfel obţinute depind de ideea care dă naştere ordonării:

„Termenul *sintagmă presupune combinarea într-un enunţ a cel puţin două elemente de limbă care trebuie să se succeadă. Din punct de vedere semantic, sintagma reprezintă foarte adesea o unitate de înţeles"*[16]. Sintagma este obligatoriu lineară, pe cînd paradigma este o grupare, o clasă, de unde deducem că într-o sintagmă nu pot figura niciodată toate elementele unei paradigme. Raportul dintre *paradigmă* şi *sintagmă* poate fi imaginat prin intersecţia unei drepte orizontale (sintagma) cu un punct în care intervine un element al paradigmei şi care constituie locul unde un termen al paradigmei se integrează în sintagmă.

Analiza concretă a unor cîmpuri din limba română a demonstrat că un *cîmp* (înţeles ca o clasă paradigmatică în sens larg) prezintă diferite grade de complexitate structurală (în funcţie de clasele paradigmatice în sens restrîns care îl alcătuiesc). O contribuţie importantă în acest domeniu a fost adusă de Angela Bidu-Vrănceanu, care propune şi o tipologie a *cîmpurilor*, prezentate de la simplu la complex. După cum am mai menţionat, ea propune termenul de *(sub)ansamblu lexico-semantic* a cărui definiţie trebuie să pornească de la raportul stabilit de aceasta cu *cîmpul* (lexical sau semantic). „Pe baza criteriului *ramificării* şi, implicit, al *subordonării* claselor paradigmatice (impuse de natura semelor comune), într-un *cîmp* înţeles în sens larg se stabileşte o *modelare semantică mai complexă* decît la celelalte nivele de analiză"[17].

O primă distincţie este stabilită între *cîmpul monoparadigmatic* şi cel *poliparadigmatic*. În timp ce *cîmpul monoparadigmatic* se realizează printr-o singură paradigmă (un exemplu în acest sens este **cîmpul denumirilor de locuinţe**), *cîmpul poliparadigmatic* este realizat prin suma sau reuniunea unor paradigme (în cadrul lui există două tipuri de seme comune: unele cu caracter foarte general, comune tuturor membrilor cîmpului şi unele mai puţin generale, comune numai termenilor unei paradigme). În interiorul acestuia din urmă se delimitează între cîmpuri poliparadigmatice *omogene* (în cadrul lor opoziţiile semantice sînt repetabile şi pot fi exprimate prin aceleaşi seme variabile) şi *neomogene* (în cadrul lor semele variabile distinctive sînt mai mult sau mai puţin diferite de la o paradigmă la alta).

În limba română, **cîmpul termenilor cromatici** exemplifică *cîmpul poliparadigmatic omogen*, care este, din punct de vedere cantitativ, cel mai bogat

[15] Coteanu, Ion, ş.a. *Limba română contemporană. Vocabularul*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1985, p. 42.

[16] Coteanu, Ion ş.a., *op. cit.*, p. 42-43.

[17] Bidu-Vrănceanu, Angela, *Modele de structurare semantică. Cu aplicaţii la limba română*, Editura Facla, Timişoara, 1984, p. 165. Cf. A. Bidu-Vrănceanu et alii, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, ed. a II-a, Editura Nemira, Bucureşti, 2005, s.v. *cîmp* etc.

BDD-A1673 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:06 UTC)

cîmp şi care este organizat de semele comune /apreciere/, /vizuală/, /cromatică/. **Cîmpul numelor de rudenie** (organizat de semele comune /relaţie/ /de rudenie/) şi cel al **denumirilor de instituţii** (organizat de semele comune /loc construit/ /cu destinaţie publică/) sînt considerate, pe baza analizelor din vocabularul limbii române contemporane efectuate pînă acum, *cîmpuri poliparadigmatice neomogene*.

O a doua distincţie este stabilită între *cîmp* (înţeles ca *(sub)ansamblu*) şi *supraansamblu*. Acesta din urmă este reprezentat de suma sau reuniunea a două sau mai multe *cîmpuri*, dintre care, cel puţin unul este *poliparadigmatic*. Un exemplu în acest sens îl constituie reuniunea **cîmpului denumirilor animalelor domestice** cu cel al **denumirilor animalelor sălbatice**. Primul sem, şi anume /animal/, este comun tuturor termenilor din aceste două cîmpuri, în timp ce al doilea, şi anume /domestic/, este comun numai termenilor primului cîmp, definindu-şi valoarea semantică numai în opoziţie cu semul /sălbatic/ sau /non-domestic/.

Tipologia *cîmpurilor* ca o modalitate de a reţine atît trăsăturile generale, cît şi pe cele specifice de la un caz la altul este, deci, o posibilitate de a crea o privire de ansamblu asupra vocabularului unei limbi, în speţă a limbii române. În etapa actuală a cercetării cîmpurilor, orice tipologie are un caracter provizoriu şi fiecare modalitate de cercetare poate contribui la mai buna cunoaştere a ansamblului[18].

Bibliografie

Bahner, W., *Observaţii asupra metodelor actuale de cercetare a vocabularului*, în LR, 1961, nr. 3.

Bidu-Vrănceanu, Angela, *Modele de structurare semantică. Cu aplicaţii la limba română*, Editura Facla, Timişoara, 1984.

Bidu-Vrănceanu, Angela, Călăraşu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaş, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Editura Nemira, Bucureşti, 2005.

Coşeriu, Eugen, *Lexematica*, în culeg. *Lingvistica modernă în texte*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1981.

Coşeriu, Eugen, *Către o tipologie a cîmpurilor lexicale*, în culeg. *Lingvistica modernă în texte*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1981.

Coteanu, Ion (coord.), *Limba română contemporană. Vocabularul*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1985.

Dornseiff, F., *Das Problem des Bedeutungswandels* din *Zeitschrift für deutsche Philologie*, 1958.

Lobiuc, Ioan, *Cîmpul lexical-semantic al noţiunii „pace" în limba română* (I), în *Probleme actuale de lingvistică română*, Chişinău, 2000.

Lobiuc, Ioan, *Semantică lexicală*, curs dactilo, Iaşi, 2003-2004.

Saussure, Ferdinand de, *Curs de lingvistică generală*, trad. rom., Editura Cuvîntul Nostru, Suceava, 1996-1998.

Trier, Jost, *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes*, Heidelberg, 1931.

Weisgerber, Leo, *Grundzüge der inhaltbezogenen Grammatik*, Düsseldorf, 1962.

(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi)

[18] Cf. I. Lobiuc, *Cîmpul lexical-semantic al noţiunii „pace" în limba română* (I), în *Probleme actuale de lingvistică română*, Chişinău, 2000, p. 127-137.

BDD-A1673 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:06 UTC)